

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות בענייני חושן משפט

גיליון רפ"ו, תשפ"ה

משולחנו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א ריש מתיבתא 'עוז והדר'

תווי קניה שנגנבו

שכונה חרדית בירושלים, ברחוב מלא חיים ותנועה, עמדה חנות ההלבשה "מלכות החליפות" - עסק משגשג שהיה ידוע באיכות החליפות והבגדים המהודרים שהעניק ללקוחותיו במשך למעלה משני עשורים. החנות, שנוהלה על ידי משפחת פרידמן, הייתה מוכרת היטב בקרב הקהילה והצטיינה במבחור עשיר של חליפות איכותיות, כובעים מהודרים וחולצות לבנות משובחות.

דניאל ברגר, אברך צעיר ונמרץ בן 35, בעל חוש עסקי מפותח, זיהה הזדמנות עסקית מעניינת. הוא התמחה במסחר בתלוישי קנייה, רוכש אותם במחיר מוזל ומוכר אותם ברווח קטן אך יציב לאברכים ובחורי ישיבות שחיפשו דרכים לחסוך בהוצאות הביגוד היקרות. עיניו הזריזות נפלו על "מלכות החליפות", והוא ראה בה שותפה פוטנציאלית אידיאלית לעסקיו. בערב ראש חודש אדר, נכנס דניאל לחנות והציע עסקה: הוא יקנה מאה תלוישי קנייה, כל אחד במחיר של 180 שקלים. התכנית שלו הייתה פשוטה - למכור כל תלוש ב-200 שקלים, רווח צנוע של 20 שקלים לתלוש שיצטבר לסכום נאה של 2,000 שקלים. בעלי החנות, שראו בכך הזדמנות להגדיל את מחזור המכירות שלהם ולמשוך לקוחות חדשים מהישיבות הקדושות והכוללים, הסכימו לעסקה.

דניאל פעל במהירות וביעילות. תוך שבועיים הצליח למכור את כל התלוישים לקונים שונים, רובם אברכים ובחורי ישיבות שחיפשו דרך לרכוש חליפות איכותיות במחיר משתלם לקראת חג הפסח המתקרב. הוא הקפיד להסביר לכל קונה את תנאי השימוש בתלוישים ואת התחייבות החנות לכבד אותם.

הבעיות החלו כאשר הלקוחות הראשונים הגיעו לממש את תלוישיהם. החנות כיבדה את התלוישים כמובטח, והכל נראה תקין. אולם, בליל שישי אחד, אירע דבר שישנה את מהלך העניינים. פורצים חדרו לחנות דרך החלון האחורי, ובין שאר הדברים שגנבו, היו גם התלוישים שכבר מומשו ונשמרו בקופה לצורכי תיעוד.

כשבוע לאחר הפריצה, החלו להגיע לחנות אנשים נוספים עם תלוישים זהים לחלוטין לאלה שכבר מומשו. התברר כי הגנבים הצליחו למכור את התלוישים הגנובים במחירים מוזלים במיוחד. הקונים החדשים, שלא ידעו כי מדובר בתלוישים גנובים שכבר מומשו, דרשו לממש אותם.

משפחת פרידמן מצאה את עצמה במצב בלתי אפשרי. מצד אחד, הם לא רצו לפרוע פעמיים אותם תלוישים, דבר שהיה גורם להם הפסד כספי ניכר. מצד שני, הקונים התמימים שרכשו את התלוישים בתום לב טענו, כי הם שילמו עבור התלוישים והחנות מחויבת לכבד אותם על פי הכתוב בהם במפורש.

המצב הסלים כאשר כמה מהקונים איימו לפנות לרבנים ולבית דין. הם הציגו את הטענה הפשוטה: על התלוש מופיעה התחייבות ברורה של החנות לספק סחורה בשווי הנקוב, והם, כקונים תמימים, לא היו

אמורים לדעת שהתלוישים כבר מומשו.

משפחת פרידמן, מצדם, טענו כי נפלו קורבן לגניבה והציגו ראיות לכך שהתלוישים המקוריים כבר מומשו, כולל תיעוד של המכירות המקוריות במערכת המחשב של החנות.

המקרה העלה שאלה הלכתית: מי אמור לשאת בנזק במקרה כזה? האם החנות, שנפלה קורבן לגניבה, או הקונים התמימים שרכשו את התלוישים בתום לב? האם העובדה שהתלוישים נגנבו מבטלת את התחייבות החנות כלפי המחזיק בהם?

הסוגיה נעשתה מורכבת עוד יותר כאשר התברר שחלק מהקונים החדשים רכשו את התלוישים במחיר נמוך משמעותית ממחירם המקורי, דבר שעשוי היה להעלות ספק לגבי תום ליבם. עם זאת, רובם טענו כי לא היה להם כל חשד שמדובר בתלוישים גנובים, וכי הם פשוט ניצלו הזדמנות שנראתה להם לגיטימית לחסוך בהוצאות לקראת החג.

עיקרי הנושא בהלכה

א. תקנת השוק לקונה חפץ מגנב

נפתח בביאור דינו של אדם הקונה חפץ מגנב, כאשר בא בעל החפץ המקורי לתבוע את החפץ בחזרה, והשאלה האם חייב בעל החפץ לשלם לקונה. בגמרא (בבא קמא קטו.) מובאת מחלוקת בין רב משמיה דרבי חייא לבין רבי יוחנן משמיה דרבי ינאי. ומבאר רב פפא דלדברי כולם על הקונה להחזיר את החפץ עצמו לבעליו, והמחלוקת היא רק ממי יקבל הקונה את כספו בחזרה. לדעת רב, על הקונה לגבות את כספו מהגנב ולא תיקנו תקנת השוק כשהגנב לפנינו ויכול הקונה לתבעו בעצמו. ואילו לדעת רבי יוחנן, תיקנו תקנת השוק גם כבי האי גוונא והקונה זכאי לקבל את כספו מבעל הבית, ואחר כך בעל הבית יתבע את הגנב, אבל לכולי עלמא יש תקנת השוק כאשר אי אפשר לתבוע מהגנב וכגון שאין לו מה לפרוע או שאינו לפנינו, וכמבאר בדניא ד'חנן גיטא' המוזכר בגמרא. ופירש רש"י (ד"ה תקנת השוק) שתיקנו כך מכיון שהקונה רכש את החפץ בפרהסיא בשוק ולא ידע שהוא גנב, ומה היה עליו לעשות אחרת.

וכך נפסק בהלכה בשולחן ערוך (סימן שנו סעיף ב), שאם גנב מכר ולא התייאשו הבעלים, ולאחר מכן הוכר הגנב והובאו עדים שראו אותו גונב את החפץ, החפץ חוזר לבעלים. אולם הבעלים חייבים לשלם לקונה את הסכום ששילם לגנב מפני תקנת השוק, ואחר כך הבעלים יתבעו את הגנב. הסמ"ע (סק"ה) מבאר שהטעם לתקנה זו הוא שאם לא יחזירו לקונה את כספו, אנשים יחששו לקנות דברים מחשש שמהם גנובים ויפסידו את כספם.

אמנם, לגבי גנב מפורסם, אמר רבא (ב"ק שם) שלא תיקנו בו תקנת השוק ואין הבעלים חייבים לשלם לקונה כלום, אלא הקונה יתבע את כספו מהגנב, שהרי

היה עליו לחשוש שכשנה מגנב ידוע, וכן פסק השולחן ערוך (שם). אבל הרמ"א (שם) מביא דעה שגם בגנב מפורסם תיקנו תקנת השוק וצריך להחזיר לקונה את כספו, אלא אם כן ידע הקונה בשעת הקנייה שהחפץ גנוב, שאז חייב להחזירו בלי לקבל את כספו בחזרה. אמנם הש"ך (שם סק"ו) פסק שהעיקר כשולחן ערוך, שכן דעת הרבה ראשונים, ובפרט שכל דין תקנת השוק הוא מדרבנן.

ב. זמן תשלום המעות ששילם הקונה

והנה לגבי חזרת החפץ לנגנב, כתב המחבר שהקונה מגנב שאינו מפורסם, בין אם שילם מחיר גבוה או נמוך מהשווי האמיתי, מקבל תחילה את כספו מבעל הבית ורק אחר כך מחזיר את הגניבה, מפני תקנת השוק.

ומלשון המחבר (סימן שנו סעיף ח) משמע שאין הקונה חייב להחזיר את החפץ לבעל הבית עד שיקבל ממנו את כספו. וכן מפורש בדברי הטור (סעיף ד) שתיקנו חכמים שאינו צריך להחזיר לבעלים עד שיקבל את כספו. וכדבריהם כתב הרמ"ה (שיטה מקובצת בבא קמא קטו.), שאין מוציאים מיד הלוקח עד שיתן לו בעל הבית את דמיו.

ובספר אולם המשפט (סעיף ח) הביא את דברי רש"י (בבא קמא קטו. ד"ה ורבי יוחנן סבר) שכתב לגבי תקנת השוק שלאחר שישלם הגניבה יתבע מעותיו, ומשמע מדבריו שנותן את החפץ הגנוב בכל מקרה ורק אחר כך דן על המעות. וכן כתב עוד (ד"ה רב פפא) לגבי דברי רב פפא שנחלקו בתקנת השוק, וביאר שלכולי עלמא גוף החפץ הגנוב חוזר מיד לבעליו בחינם ואין הלוקח יכול לעכבו בשביל מעותיו, ומשמע שחייב להחזירו מיד ורק אחר כך דן על המעות, וזה לא כדברי הרמ"ה הטור והמחבר.

מתבאר מכך שנחלקו הפוסקים בתקנת השוק, האם יש חובה על הלוקח להחזיר מיד את החפץ בכל מקרה, ורק תיקנו שאחר כך יוכל לתבוע מבעל הבית את המעות, וכך נראית דעת הרמ"ה והטור והשולחן ערוך, או שחייב בכל אופן להחזיר את הגניבה לבעליה, ורק אחר כך ידון עם בעל הבית על המעות, וזו שיטת רש"י.

ובכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף סימן שנו) הביא את לשון רש"י (ד"ה אמר רב פפא) שהובא בבית יוסף שכתב שאינו יכול לעכבו על מעותיו, וביאר שזה רק אילו לא תקנת השוק, שאז היה חוזר לבעליו בחינם ואין הלוקח יכול לעכבו עד שישלם הגנב, אבל כעת שתיקנו תקנת השוק יכול לעכבו עד שיתן לו בעל הבית מעותיו וכמו שכתב הטור. ולדבריו אין מחלוקת אלא הכל מסכימים שיכול הקונה לעכב את החפץ אצלו עד שיקבל מבעל הבית את הכסף ששילם, ומה שכתב רש"י שחייב לתת החפץ, זה רק מעיקר הדין אם לא היו הבעלים מתייאשים מהחפץ ולא הייתה תקנת השוק, שאז החפץ שייך לבעלים וחייב הלוקח לתת להם מיד את החפץ, אבל אחרי תקנת השוק שתיקנו

שבעל הבית חייב לשלם דמים, לכולי עולמא חייב לשלם מיד. וכבר תמה על דבריו בספר שורשי הי"ם (מתלמיד שער המלך, הלכות גניבה פרק ה הלכה ב, ד"ה וראיתי למרן החב"ב) שהרי בדברי רש"י בסמוך (ד"ה ורבי יוחנן סבר) מפורש שקודם מחזיר את הגניבה ורק אחר כך תובע את מעותיו. [וכמו שדייק בספר אולם המשפט הובאו דבריו לעיל].

ג. ייאוש ושינוי רשות

באופן שהבעלים התייאשו, כתב בשולחן ערוך (סימן שנג סעיף ג וסימן שנו סעיף ג) שבין אם היה ייאוש ואחר כך שינוי רשות ובין שהיה שינוי רשות ואחר כך ייאוש, קנה הלוקח בייאוש ושינוי רשות ואינו נותן לבעלים לא חפץ ולא דמים, אלא אם כן היה גנב מפורסם שאז משלם לבעלים את ערך החפץ. וזאת משום שדעת השולחן ערוך היא שייאוש ושינוי רשות מקנים לו את החפץ רק לגבי זה שאין צריך להחזיר את הגניבה עצמה, אבל עדיין חייב הלוקח לתת את דמי שוויה לבעלים.

ולכן כאשר היה ייאוש ושינוי רשות, נמצא שהלוקח חייב לתת לבעלים את דמי החפץ, שהרי ייאוש ושינוי רשות קונה את גוף החפץ אך לא לגמרי אלא רק שלא יצטרך להחזיר את החפץ עצמו ודי בהשבת דמיו. ומאידך הרי הבעלים חייבים לתת ללוקח את דמי החפץ ששילם לגנב מחמת תקנת השוק, ועכשיו שוב אין תועלת שהלוקח יתן לבעלים מעות שהרי קנה את החפץ בייאוש ושינוי רשות והבעלים יחזרו ויתנו ללוקח מעות מדין תקנת השבים.

וכתב הרמ"א (סימן שנו סעיף ג) שאמנם באופן שיש הפרש בדמי המקה, כגון שהלוקח קנה את החפץ מהגנב בזול, שאז מצד הבעלים חייב הלוקח לתת את כל שווי החפץ לבעלים, והבעלים מצד תקנת השוק חייבים לתת ללוקח רק את מה ששילם עבור החפץ, את אותו הפרש חייב הלוקח לתת לבעלים. ועוד כתב הרמ"א (שם, וסימן שנג סעיף ג) שראשונים רבים חולקים שלגמרי קנה הקונה בייאוש ושינוי רשות, ואינו חייב להשיב דמים לבעלים גם לא בגנב מפורסם. [ועוד כתב הרמ"א (שם) שיש ראשונים שסוברים שדווקא כאשר קדם הייאוש לשינוי רשות קנה הלוקח, ולא אם הייאוש היה ברשות הקונה. ובש"ך (סימן שנג סק"ד) כתב שזו דעת הרבה ראשונים, ושכשיטתם כן עיקר].

וכן גם מתברר בהלכות קידושין, שהלכה היא (אבן העזר סימן כח סעיף א) שהמקדש אשה בחפץ גזול, אם התייאשו הבעלים הרי היא מקודשת, והקשה בבית שמואל (סק"ג) שמאחר שדעת המחבר שבדבר הגזול אף במקום ייאוש ושינוי רשות אין הלוקח קונה את גוף החפץ לגמרי שיהיה שלו אלא רק שחייב לשלם לבעלים את דמיו, אם כן כאשר יבואו הבעלים תהיה האשה חייבת להחזיר את דמי החפץ לבעלים, נמצא שלא קיבלה כלום מיד הבעל. וכתב שם שמדובר בגנב שאינו מפורסם שבו נפסק שאינה חייבת להחזיר את הדמים, שהרי הבעלים יצטרכו גם הם להשיב לה את הדמים מתקנת השוק, ונמצא שהרוויחה במה שנתן לה.

[ואמנם בסוף דבריו שם כתב שהבית יוסף סובר שקניין דרבנן מועיל לדאורייתא, ולכן אף שזו רק תקנת השוק, מכל מקום מועיל גם לקידושין דאורייתא. אך באבני מילואים (שם סק"ב) כתב שיש לחלק בין 'מעמד שלשתן', בו גוף מעמד שלשתן הוא מדרבנן, וממילא לא זכתה בחוב אלא מדרבנן ואינו כסף אלא מדבריהם, והוא הדין בייאוש שקונה מדרבנן שהרי זה נחשב ככסף מדבריהם, לבין ייאוש ושינוי רשות שגוף החפץ נקנה מן התורה אלא שמן התורה חייב להחזיר דמי החפץ לבעלים ומדבריהם אין צריך להחזיר הדמים מחמת תקנת השוק. שמאחר שפטר חכמים אותו מהחוב ואין לנגזל שום טענה על הלוקח, אם כן מה לי מן התורה או מדבריהם, כיון שאין טענה לנגזל על האשה אודות הדמים, הרי זה כאילו כבר נתנה את הדמים לנגזל ומקודשת מן התורה לכולי עולמא].

אולם שיטת הש"ך (סימן שנג סק"ה) שאין דעת הרמב"ם והשולחן ערוך שבכל אופן קנה בייאוש רק את עיקר החפץ ונשאר חייב בדמיו, וכל מה שנפטר מדמיו מצד תקנת השוק שצריכים להחזיר לקונה ממה ששילם על הדבר הנגנב, אלא שלגמרי קנה את החפץ גם לגבי דמיו וכדעת הראשונים, ודווקא בגנב מפורסם קנסו את הקונה שיהיה חייב לשלם לנגנב את דמי החפץ, ולשיטת הש"ך דעת השו"ע כפשוטו שאפילו קנה מן הגנב שאינו מפורסם בזול, אינו חייב לשלם את ההפרש שבין מה ששילם על הגניבה ובין מה שהיא שווה באמת לבעלים, וכתב (שם סק"ו) שאפשר שהראשונים כולם מודים בגנב מפורסם וכן עיקר ההלכה. ועוד כתב (שם) שכל מה שקנסו את הקונה מגנב מפורסם הוא דווקא להחזיר מה שהרוויח שקנה ממנו את הדבר הנגנב בזול, ולא לשלם את כל הערך של הדבר הנגנב. וכתב הנתניבות (שם סק"ד) שכדברי הש"ך כן מבואר בשיטה מקובצת (ב"ק קיא: ד"ה ואמר המאירי: ב"ק קיד. ד"ה תנא בשם הרשב"א).

נמצאנו למדים, שעל ידי ייאוש ושינוי רשות, נקנה גוף החפץ ללוקח, ולדעת הרמב"ם והשולחן ערוך אף שיש עליו חובת דמים, במקום שקנה מגנב שאינו מפורסם שיש תקנת השוק אין טעם להעביר כסף הלוח וחוזר ולכן אין גם חובת דמים, אלא אם קנה מהגנב בזול. וברמ"א הביא דעת הראשונים שלגמרי קנה בייאוש ושינוי רשות ואפילו בגנב מפורסם אינו צריך להשיב דבר לבעלים. ודעת הש"ך שכלולי עולמא הקונה מגנב שאינו מפורסם אינו מחזיר דמים כלל, ומגנב מפורסם חייב להשיב לבעלים מה שהרוויח שקנה מהגנב בזול.

ד. תקנת השוק בגזל שטר חוב

אחרי שביררנו את דין תקנת השוק בחפץ שנגנב, נברר כעת מה הדין בגונב שטר חוב, האם יש בו תקנת השוק.

בתשובת הרא"ש (כלל עט סימן ה) נשאל על ראובן שהיה לו שטר חוב על שמעון ונתן אותו בכתובה ומסירה ללוי. כאשר בא לוי לגבות את שטר החוב שקיבל, הגיע נפתלי עם שטר חוב מוקדם יותר על ראובן, וטען שאותו החוב משועבד לו. גם ראובן טען שאותו השטר שנתן ללוי הוא בעצם רכושו של בעל חובו ושייך לו מדין קדימה. לוי מצדו טען שהשטר שניתן לו נחשב למטלטלין שהרי אין גופו ממון ואין בו דין קדימה.

השיב הרא"ש שהדין עם נפתלי כיון ששטר מוקדם וראובן שיעבד לו נכסיו מטלטלין אגב קרקע. והסביר שהטעם שבדרך כלל אין גובים מטלטלין שנמכרו הוא משום תקנת השוק, שאם לא כן אף אדם לא היה מעז לקנות חפץ מחברו מחשש שיעבוד לנושיו. אבל במקרה של נתינת שטר חוב לא שייכת תקנת השוק, מכיון שזה דבר שלא מצוי. ועוד, שהשטר לא יצא לגמרי מרשות ראובן, שהרי עדיין נשאר בידו הכוח למחול על השטר, ולכן נחשב עדיין כרכושו לעניין גביית החוב.

מדברי הרא"ש מתבאר, שאף שבדרך כלל אנו פוסקים שאין גובים מטלטלין בחוב, ואפילו במקרה שיעבד המטלטלין אגב קרקע אנו פוסקים (סימן ס סעיף א) שאין גובים אותם משום תקנת השוק, בשטר לא שייכת תקנת השוק.

וכך גם נפסק להלכה (שו"ע סימן ס סעיף א) שהבא לגבות חובו בשטר מהלוח ולא הספיק כל הנמצא לו כנגד שטר חובו, הרי זה גובה מקרקעות שהיו לו בשעה שלוח ומכרם או נתנם אחר כך, אבל המטלטלין אין עליהם אחריות ואינו גובה מהם אפילו היו בידו בעת שגבה. אמנם אם כתוב בשטר שהוא משועבד לו מטלטלין שיש

לו אגב קרקע, אזי מדין הגמרא הוא גובה מהמטלטלין שהיו לו בשלוח. אך כיום, אף שנהגו לכתוב בכל השטרות שהוא משועבד מטלטלין אגב קרקע, מכל מקום נהגו שאינו גובה מהמטלטלין שמכר או נתן או משכן, מפני תקנת השוק. אולם גם למנהג זה, אם היה ללוח שטר חוב על מישוה ומכרו, בעל החוב גובה ממנו, כי לא שייכת בשטרות תקנת השוק, מאחר והדבר לא מצוי.

לכאורה לפי הטעם ששטר חוב הוא דבר לא מצוי ולכן לא תיקנו בו תקנת השוק שלא לגבות מטלטלין, אם כן גם לגבי תקנת השוק של גניבה זה דבר לא מצוי ולא תיקנו בו תקנת השוק, והקונה יהיה חייב להחזיר את השטר לבעל הבית.

ה. שטר ממרני

בדברי הפוסקים מצאנו שטר הנקרא 'שטר ממרני', וטיבו הוא שטר חוב שבו מתחייב אדם אחד לחברו, אך הוא שונה משטר רגיל שבו כתוב שם האדם שמתחייבים לו. בשטר רגיל, השטר מזכיר רק את אותו אדם שהתחייבו לו, ואם יבוא אדם אחר ויתבע בו את הלוח, לא יהיה חייב לשלם לו, אלא אם כן מכרו לו את השטר בכתובה ומסירה כדן מכירת שטרות ואז התביעה היא שהוא קנה את הזכות של האדם המוכה בשטר. לעומת זאת, בשטר ממרני לא נכתב שמו של מי שמתחייבים לו והתחייבות מראש היא לשלם לכל מי שיוציא שטר זה, וכך הלוח מתחייב לכל מי שמחזיק בשטר, וכל מי שיבוא אל הלוח כשהשטר בידו, יהיה הלוח חייב לשלם לו מצד שהחוב הוא ישיר כלפי כל אדם שיחזיק את השטר חוב.

בזמנים הקודמים לא מצאנו שנהגו כך, ורק בדרות המאוחרים יותר התפשט עניין זה בכל מקום, והפוסקים דנו בזה.

הלבוש כתב על כך (סימן מח סעיף א) שהואיל והראשונים לא דיברו על שטר ממרני מכיון שלא היו צריכים לו שכן לא היה נהוג בזמנם, יש לבאר את עניינו. והסביר שצורת השטר הממרני היא כך: הלוח חותם את שמו על נייר חלק בצד אחד כשאינו כתוב בו דבר באותו צד מלבד חתימתו, ובצד השני, בדיוק מול חתימתו, כותב המלוה בכתובות הלוח את סכום המעות שחייב לו ואת זמן הפירעון. ומכיון שהכתיבה היא בדיוק מול החתימה בצד השני, אין חשש זיוף כלל, שכן אם אינה בדיוק מול החתימה, אפשר לזייף על ידי חיתוך מה שכתוב בצד השני וכתיתב דבר אחר מול החתימה. הסיבה שמשאירים חלק בצד החתימה ומעליה היא כדי לתת רשות למלוה לכתוב למעלה את כל שיפורי השטר, כגון נאמנות, סוג המטבע ושאר עניינים שהם לטובת המלוה. על כל זה הלוח מאמין למלוה כשהוא נותן לו נייר חלק במקום חתימתו.

משום כך פוסקים על הממרני את כל דיני הנאמנות והתקופה של כל השטרות על הכל הסכום וזמן הפירעון הכתובים בצדו השני, דהיינו סכום החוב וזמן פירעונו ולא יותר. ואפילו אם זה כתב ידו של המלוה, פוסקים ללוח שכל מה שכתוב בו יהיה נאמן בידי מחזיק השטר, מכיון שהלוח האמין לו ונתן לו את חתימת ידו על נייר חלק, ואנו אומרים שוודאי נכתב בפניו ובידיעתו והאמין לו.

ואם כתובים הרבה עניינים לפני זמן הפירעון, כגון סכום החוב וסכומים נוספים ותנאים שונים, ולבסוף כתב את זמן הפירעון, מאמינים למלוה על הכל, כי זה שכתב את זמן הפירעון רק בהוף מוכיח שהכל נכתב בידיעת הלוח וברשותו, וכל שכן אם זה כתב ידו של הלוח, שנאמן המלוה על הכל שהרי הכל היה בידיעת הלוח ונתן אותו למלוה והאמין לו על הכל. המשך הדין והיוצא להלכה נביא בע"ה ובס"ד בשבוע הבא.

